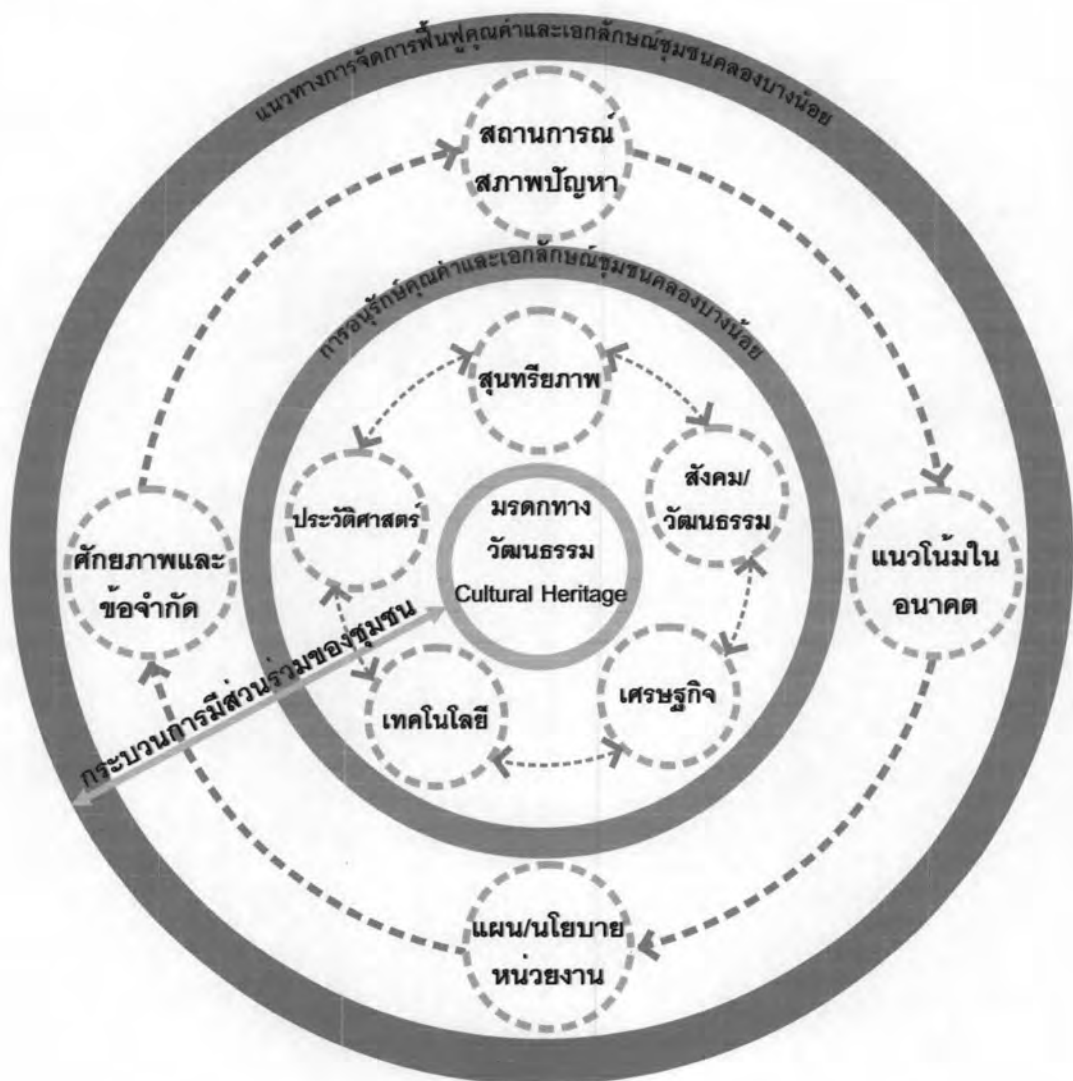

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

จากการทบทวนแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย ที่มีการศึกษาถึงแนวความคิดของชุมชนที่กล่าวถึง แนวคิดการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน แนวความคิดด้านคุณค่าและเอกลักษณ์ และการกำหนดแนวทางการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟู ซึ่งกรอบแนวความคิดในการวิจัยจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ การอนุรักษ์คุณค่าและเอกลักษณ์ชุมชน และแนวทางการจัดการฟื้นฟูคุณค่าและเอกลักษณ์ชุมชน โดยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

3.1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 3.1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

3.1.1 การอนุรักษ์คุณค่า และเอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางน้อย

จากกรอบแนวความคิดในการวิจัยข้างต้นนี้ ได้ศึกษาถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยนำแนวความคิดของ UNESCO ที่ได้จำแนกมรดกทางวัฒนธรรม ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนาสถาน สถาปัตยกรรม พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น

2. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรม และวิถีชีวิต เป็นต้น

ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่นำมาศึกษา สามารถจำแนกความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนคลองบางน้อยได้ 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุนทรียภาพ ด้านสังคม/วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี และด้านประวัติศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการพิจารณา เพราะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงช่วงเวลาที่ผ่านมาของท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งแสดงถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านสุนทรียภาพ

ประกอบด้วย ลักษณะสภาพทั่วไปของชุมชน องค์ประกอบพื้นฐานของชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร เส้นทาง การเข้าถึง การคมนาคม พื้นที่สาธารณะ เครือข่ายลำน้ำ ระบบนิเวศวิทยา สภาพแวดล้อม พื้นที่ประกอบกิจกรรม

2) ด้านสังคม / วัฒนธรรม

ประกอบด้วย วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มคน ประชากร องค์การทางสังคมการปกครอง แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้อง ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ

3) ด้านเศรษฐกิจ

ประกอบด้วย สภาพทางเศรษฐกิจ อาชีพ และประเภทของกิจกรรมในชุมชน

4) ด้านเทคโนโลยี

ประกอบด้วย แรงงานและวิถีปฏิบัติด้านการเกษตรกรรม งานหัตถกรรม การประยุกต์ใช้และการแปรรูปผลผลิตในท้องถิ่น

5) ด้านประวัติศาสตร์

ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคลองบางน้อย

3.1.2 การประเมินคุณค่า และเอกลักษณ์ของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านมรดกทางวัฒนธรรม หรือ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ชุมชนที่กล่าวมาแล้วนั้นจะเป็นข้อมูลสำคัญของชุมชน เพื่อใช้ประกอบกับหลักเกณฑ์การประเมิน เพื่อหาคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนในเนื้อหาบทที่ 6 โดยนำวิธีการของ Heritage Council of Western Australia โดยพิจารณาร่วมกับระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม Cultural Environment Conservation System : CECS ภายใต้โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งวิธีการนี้ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าโดยรวม (Collective value) บนพื้นฐานของการพิจารณาพื้นที่ แบบที่ยังมีชีวิตอยู่ (Living Environment) ให้ความสำคัญครอบคลุมถึงสิ่งที่เป็นวิถีชีวิตของผู้คน ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือที่เรียกรวมว่า ระบบนิเวศท้องถิ่น โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกการสำรวจที่ตั้ง ส่วนที่สองข้อมูลคุณลักษณะ และส่วนบทวิเคราะห์ที่เป็นการสรุป สูดท้ายถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งจะเลือกหลักเกณฑ์ที่สำคัญมาประยุกต์ใช้ในการ พิจารณาความสำคัญของคุณค่าและเอกลักษณ์ชุมชนคลองบางน้อย โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย

1) คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

มีรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร และสิ่งก่อสร้างท้องถิ่นที่มีคุณค่าในการ อนุรักษ์ มีระบบสวนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีระบบเครือข่ายลำน้ำที่เชื่อมโยงกัน มีมุมมองเด่น และลักษณะธรรมชาติและภูมิทัศน์ที่โดดเด่น มีลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานริมน้ำเป็นเอกลักษณ์ การเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมชุมชน มีความผูกพันต่อท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของประชากรในท้องถิ่น

2) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์

มีภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่น และงานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น เป็น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือที่เคารพบูชาของประชากรในท้องถิ่น มีความสำคัญของประเพณีและกิจกรรม ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีลักษณะวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำและชุมชนเกษตรกรรม มีระบบเศรษฐกิจ และย่านพาณิชยกรรมภายในชุมชน

3) คุณค่าทางด้านสังคม/วัฒนธรรม

ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชนคลองบางน้อย เหตุการณ์สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ การเป็นแบบอย่างในด้านวิธีการ ความเชี่ยวชาญ การออกแบบ หรือมีสุนทรียภาพ สังคม วัฒนธรรมที่ดีที่ประสบความสำเร็จมาจากในอดีต

3.1.3 การกำหนดแนวทางการจัดการฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย

จากความสำคัญของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและจากการประเมินความสำคัญของคุณค่าและเอกลักษณ์ดังกล่าว จะเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำไปวิเคราะห์ในบทที่ 7 และ บทที่ 8 ต่อไป โดยพิจารณาจาก

1. สถานการณ์ และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน
2. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อคุณค่าและเอกลักษณ์ชุมชนในอนาคต
3. แผนและนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู
4. ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนคลองบางน้อย

โดยให้ประชากรในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในกระบวนการการแสดงความคิดเห็น และร่วมกันจัดการชุมชน โดยนำแนวความคิดของคนในชุมชนร่วมกับแนวความคิดและทฤษฎีมาปรับใช้ และประยุกต์ให้เข้ากับพื้นที่ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อเสนอแนะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูในรูปแบบของโครงการ มาตรการ และนโยบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อยต่อไป

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ที่มีวิธีการและความเหมาะสมในการใช้เครื่องมือแตกต่างกันออกไปในแต่ละวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

1. การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)
2. การสังเกตการณ์ (Observation)
3. การสัมภาษณ์ (Interview)
4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
5. เทคนิคการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis และ TOWS Analysis)

3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และ ข้อมูลทุติยภูมิ ดังมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ที่ได้จากการศึกษาทางภาคสนาม ได้แก่ การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) การสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และเทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และ (TOWS Analysis) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.3.1.1 การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

การสำรวจเป็นวิธีในการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นในเชิงพื้นที่ และระบุสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า นอกจากนี้ยังมีการเดินสำรวจร่วมกับชุมชน (Walk – through Survey) โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาร่วมกับชุมชน เพื่อสำรวจเก็บข้อมูลสภาพพื้นที่ศึกษา ซึ่งครอบคลุมทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม/วัฒนธรรม ร่วมบันทึกเรื่องราวในชุมชน และบันทึกลงในแผนที่ ภาพถ่ายเพื่อให้สภาพพื้นที่ของชุมชนเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งการสำรวจภาคสนามนี้มีเหมาะสมและชัดเจนกว่าเครื่องมือการวิจัยอื่น โดยการสำรวจแบ่งเป็น 2 เส้นทางคือ

- 1) การสำรวจทางบก โดยการเดินเท้า และยานพาหนะ
- 2) การสำรวจทางน้ำ โดยทางเรือ

โดยให้ประชากรในชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสำรวจและร่วมระบอบองค์ประกอบที่มีคุณค่าสำคัญของชุมชน ทั้งในละแวกพื้นที่ชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะองค์ประกอบทางนามธรรมซึ่งมักจะได้รับการมองข้าม และไม่ได้ระบุถึง นอกจากนี้ยังสามารถทราบถึงความคิดเห็น มุมมอง ทศนคติทั้งทางบวกและทางลบของประชากรในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางในการร่วมเสนอในสิ่งที่ต้องการแก้ไขปรับปรุงต่อไป การสำรวจภาคสนามในพื้นที่ชุมชน ได้แก่

- ลักษณะของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน
- ขอบเขตและการปกครองของชุมชนคลองบางน้อย
- ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ
- องค์ประกอบและรูปแบบของชุมชนและสถาปัตยกรรม ได้แก่ ศาสนสถาน อาคารบ้านเรือน ภูมิทัศน์ชุมชน
- สภาพนิเวศทางธรรมชาติ ระบบแม่น้ำลำคลอง พื้นที่เกษตรกรรม
- การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ระบบที่ว่าง และทางสัญจรในชุมชน
- ลักษณะจินตภาพของชุมชนคลองบางน้อย

ในการสำรวจภาคสนามนี้เป็นการสำรวจ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของพื้นที่ โดยจำทำการบันทึกข้อมูลลงในแผนที่ และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ โดยการซ้อนทับแผนที่

(Overlay) เพื่อหาความความสำคัญ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน รวมทั้งใช้ในการประเมินคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนด้วย

3.3.1.2 การสังเกตการณ์ (Observation)

เมื่อทำการสำรวจกายภาพของพื้นที่ชุมชนแล้ว จะทำการศึกษาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยใช้วิธีการการสังเกตการณ์จากระบบกิจกรรม และการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่สัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ซึ่งวิธีการนี้ได้แบ่งเป็นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participatory observation) โดยจะสังเกตและเข้าร่วมทำกิจกรรมไปพร้อมกับชุมชน และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participatory observation) ซึ่งจะสังเกตถึงกระบวนการทำงานของกลุ่มองค์กร โดยได้มีการแบ่งการสังเกตการณ์ออกเป็นช่วงเวลา และพื้นที่ได้แก่

- ช่วงวันธรรมดาและวันหยุด จะเป็นการสังเกตเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวสวน ชุมชนริมคลอง ความสัมพันธ์ของคน ระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ในชุมชน โดยทั้งบริเวณพื้นที่ละแวกชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรม

- ช่วงเทศกาล จะเป็นการสังเกตเกี่ยวกับงานประเพณี กิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆของชุมชน เช่น วันสำคัญทางศาสนาที่มีการใช้พื้นที่ของวัด หรือ กิจกรรมต่างๆที่ใช้พื้นที่ของหน่วยงานท้องถิ่น เป็นต้น

โดยจะรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ ความแตกต่างกันในชุมชน เพื่อนำไปสู่การประเมินหาคุณค่า และเอกลักษณ์ของทางสังคม และวัฒนธรรมต่อไป

3.3.1.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

จากการสำรวจและสังเกตการณ์ที่ได้ข้อมูลในเบื้องต้นแล้ว จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นเครื่องมือวิจัยที่ได้ข้อมูลเชิงลึกมีรายละเอียดและตรงประเด็น เนื่องจากวิธีการนี้เป็นการถ่ายทอดการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นในเรื่องของวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเหตุการณ์สำคัญในอดีต ประสบการณ์ชีวิตของบุคคลตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ที่มีความใกล้ชิดและมีความสำคัญต่อจิตใจของทุกคน และทำให้ได้ทราบความคิดเห็น ทัศนคติของคนในชุมชนต่อสภาพทั่วไปในชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมที่เกิดขึ้น ทิศทางการพัฒนา ความเข้าใจ ความตระหนักและความจำเป็นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ฯลฯ การสัมภาษณ์จะพิจารณาจาก 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มบุคคลสำคัญ และกลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์แสดงในตารางที่ 3.1

- 1) กลุ่มบุคคลสำคัญ พิจารณาจากการเป็นผู้นำ เป็นผู้มีอิทธิพลทางด้านความคิด มีบทบาทและหน้าที่ที่มีความสำคัญต่อชุมชน
- 2) กลุ่มบุคคลทั่วไป พิจารณาจากความหลากหลายของประชากรในชุมชน ซึ่งทำให้สะท้อนเห็นถึงความคิดที่มีความแตกต่างกัน โดยใช้กลุ่มวัยเป็นเกณฑ์การสัมภาษณ์ รวมทั้งกลุ่มคนภายนอกที่มาในรูปแบบของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 3.1 แสดงกลุ่มการสัมภาษณ์			
ประเภทการสัมภาษณ์	บทบาท / อาชีพ	กลุ่มวัย	ประเด็นการสัมภาษณ์
1) กลุ่มบุคคลสำคัญ	-เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ในชุมชน -ครู อาจารย์ -ผู้นำชุมชน (กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน) -ข้าราชการ เจ้าหน้าที่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มผู้ใหญ่ (อายุ20-60 ปี) และผู้สูงวัย (อายุ60ปีขึ้นไป)	1. สภาพทั่วไปของชุมชน - ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน - มรดกร่วมของคนในชุมชน เช่น วิถีชีวิต กิจกรรมต่างๆ และการใช้พื้นที่ในชุมชน การประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม แม่น้ำลำคลอง สวน วัด อาคารบ้านเรือน ฯลฯ - แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ทั้งในด้านบวกและด้านลบ - แนวทาง ข้อเสนอแนะ หรือ ภาพของชุมชนที่คนในชุมชนอยากเห็นในอนาคต
2) กลุ่มบุคคลทั่วไป	-กลุ่มเด็กนักเรียน นักศึกษา -กลุ่มชาวบ้านวัยทำงานในอาชีพ ต่างๆ เช่น ชาวสวน พ่อค้า แม่ค้า รับจ้าง ฯลฯ -กลุ่มผู้สูงวัย -กลุ่มนักท่องเที่ยว	กลุ่มเด็ก (อายุน้อยกว่า20ปี) กลุ่มผู้ใหญ่ (อายุ20-60 ปี) และผู้สูงวัย (อายุ60ปีขึ้นไป)	2. ความเข้าใจในการอนุรักษ์ - ความสำคัญทางคุณค่าของมรดกประเด็นสำคัญที่ต้องจัดการ นโยบาย เป้าหมายในการ อนุรักษ์ - มีศักยภาพ และข้อจำกัดใดบ้างที่มีผลต่อการอนุรักษ์ชุมชน (SWOT Analysis) และ (TOWS Analysis) - จิตสำนึก ความตระหนัก ทศนคติต่อการอนุรักษ์ชุมชน - ความรู้ความเข้าใจในคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน

โดยครอบคลุมพื้นที่ 3 แห่ง ประกอบด้วย ชุมชนปากคลองบางน้อย ชุมชนวัดปากง่าม และชุมชนวัดบางน้อย ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่สำคัญของชุมชนคลองบางน้อย

3.3.1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่ม คือการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย มีผู้ร่วมสนทนากลุ่มเล็กๆ ประมาณ 4-5 คน ทั้งจากกลุ่มของหน่วยงานราชการ เทศบาล อบต. และกลุ่มประชากรในท้องถิ่น โดยวิธีการสนทนากลุ่มที่จัดขึ้นนั้น เพื่อเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ศึกษา และวิเคราะห์ความสำคัญของชุมชนมาแล้วจากวิธีการที่กล่าวมาข้างต้น และนำมาพูดคุยปรึกษาหารือ เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หรือเป็นส่วนหนึ่งของการประชุม มีประเด็นที่ร่วมกันวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชน (SWOT Analysis) สถานการณ์ปัจจุบัน สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น สถานการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และองค์กร รวมทั้งเสนอแนะแนวความคิด ทศนคติ และมุมมองที่หลากหลายที่มีต่องานของผู้วิจัย เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะมาตรการ โครงการวางแผนการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย

3.3.1.5 เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

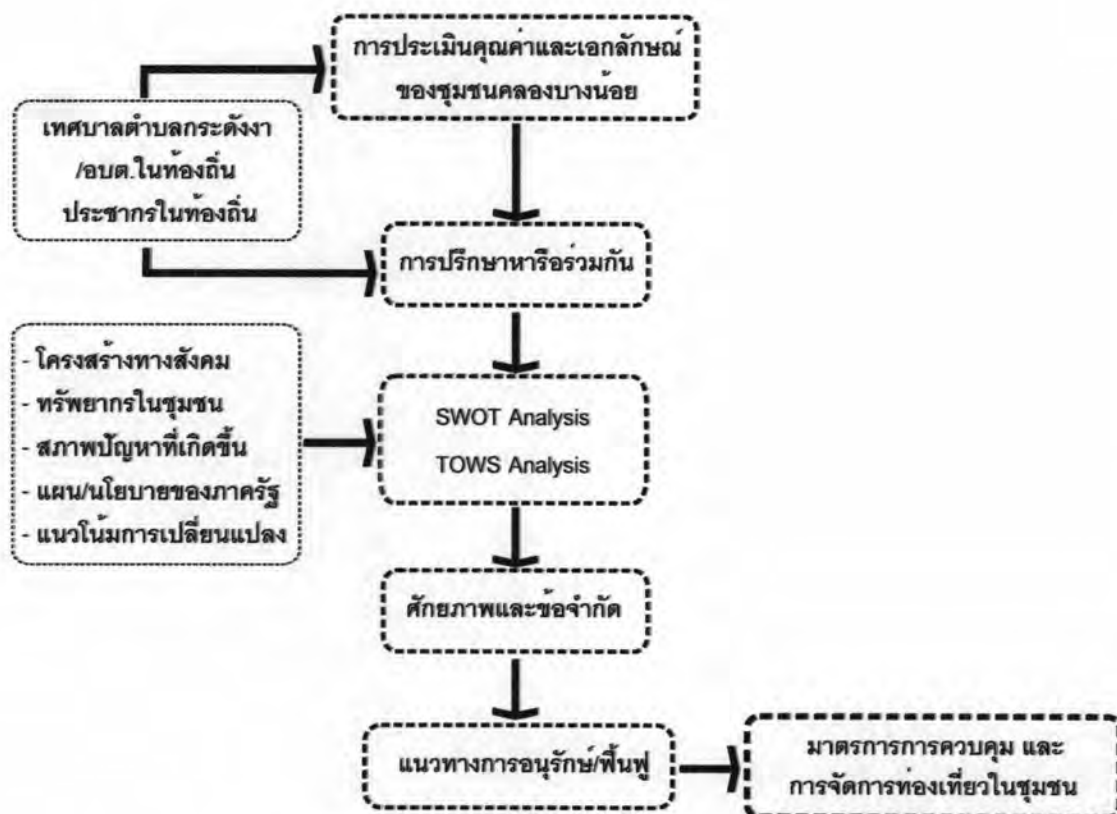
SWOT Analysis และ TOWS Analysis

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เข้ามาเป็นเครื่องมือร่วมในการช่วยวิเคราะห์นี้ ซึ่งการวิเคราะห์นี้เป็นแบบตัวอย่างที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเปิดความคิด ผู้ร่วมการประชุมทั้งหมดสามารถระบุถึงสิ่งที่คิดว่าเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และองค์กร แผนหรือท้องถิ่นนั้นๆ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนเป็นขั้นตอนสำคัญในการวางแผนและมีประโยชน์มาก บทบาทของการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน คือ เพื่อให้ได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ โดยผู้มีส่วนร่วมที่หลากหลาย ข้อมูลที่ได้จะแยกออกเป็นปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาส และภาวะคุกคาม)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (TOWS Analysis) วิธีการนี้เป็นการผสมผสานกันระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม โดยจับคู่เป็นรูปแบบของตาราง TOWS Matrix เพื่อนำมาเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถนำมาช่วยกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- 1) จุดแข็งและโอกาส (Strengths - Opportunities)
- 2) จุดอ่อนและโอกาส (Weaknesses - Opportunities)
- 3) จุดแข็งและภาวะคุกคาม (Strengths - Threats)
- 4) จุดอ่อนและภาวะคุกคาม (Threats - Weaknesses)

แผนภูมิที่ 3.2 แสดงกระบวนการร่วมกันวิเคราะห์หาคักยภาพแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

3.3.1.6 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนคลองบางน้อย

กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชากรในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการร่วมกันคิดพิจารณาและเสนอแนะความคิดเห็นของตน เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย โดยมีวิธีการจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในชุมชนนั้นมีประเด็นที่ต้องศึกษาและปรึกษาหารือประกอบด้วย โครงสร้างทางสังคมในชุมชน ทรัพยากรในชุมชนที่ได้ศึกษาไปแล้วในเรื่องคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางน้อย สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ชุมชน และแผน นโยบายของภาครัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการประชุมประชาชนจากกระบวนการพิจารณาการร่างโครงการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันของประชาชนในชุมชนคลองบางน้อย โดยรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) โครงสร้างทางสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชุมชนคลองบางน้อยนั้น เกิดขึ้นจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกัน เกิดเป็นการรวมกลุ่มขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายแนวทางปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ ประกอบด้วย กลุ่มของประชาชนในท้องถิ่นที่จำแนกโดยหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งพิจารณาจากความหลากหลายของประชากรในชุมชน ซึ่งทำให้สะท้อนเห็นถึงความคิดที่มีความแตกต่างกัน และกลุ่มของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนับสนุน และมีบทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญของชุมชน โดยครอบคลุมพื้นที่ 3 แห่ง ประกอบด้วย ชุมชนปากคลองบางน้อย ชุมชนวัดปากง่าม และชุมชนวัดบางน้อย ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่สำคัญของชุมชนคลองบางน้อย โดยแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

1.1 กลุ่มของประชาชนในท้องถิ่น ประกอบด้วย

- สถาบันศาสนา พระสงฆ์ วัดในชุมชน
- สถาบันการศึกษา คุณครู โรงเรียนในชุมชน
- กลุ่มอาชีพพ่อค้า แม่ค้า ผู้ประกอบการทางเรือ และผู้

ประกอบการที่พัก โฮมสเตย์

- กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้แก่ กลุ่มบ้านเรือนริมคลองบางน้อย

และกลุ่มประชาชนในชุมชนคลองบางน้อย

2 กลุ่มของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

2.1 กลุ่มการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลกระดังงา

อบต.บางคนที อบต.กระดังงา และอบต.จอมปลวก

2.2 กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานจากสำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดเวทีประชาคมของกลุ่มผู้นำชุมชนและเทศบาลตำบลกระดังงา

การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดเวทีประชาคมของประชาชนในท้องถิ่นกลุ่มต่างๆและเทศบาลตำบลกระดังงา

ร่วมปรึกษาหารือกับหน่วยงานท้องถิ่น เทศบาลตำบลกระดังงา และร่วมสำรวจพื้นที่บริเวณบางน้อยนอก

ร่วมปรึกษาหารือกับประชากรในท้องถิ่นในกลุ่มต่างๆ

รูปที่ 3.1 แสดงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่น

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

เป็นการรวบรวมข้อมูลจากรายงาน ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ เอกสารต่างๆ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ และสถิติที่เกี่ยวข้อง ดังมีแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่

1. สำนักงานเทศบาลตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
2. องค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา ตำบลบางคนที และตำบลจอมปลวก
3. ที่ทำการอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
4. กรมโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม
5. กรมแผนที่ทหาร
6. การประปาจังหวัดสมุทรสงคราม
7. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม
8. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ
10. หอสมุดแห่งชาติ
11. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการรวบรวมข้อมูล ศึกษา และทำการวิเคราะห์ทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ

โดยการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำไปวิเคราะห์ข้อมูล แล้วทำการแสดงข้อมูลในรูปแบบของรูปภาพ แผนที่ แผนภูมิ ตาราง และบรรยายในลักษณะของการวิจัยเชิงพรรณนาต่อไป

3.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ

โดยรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การประเมินคุณค่าและเอกลักษณ์ และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และ (TOWS Analysis) เพื่อนำไปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งแบ่งออกเป็นประเด็นหลัก คือ

วิเคราะห์ลักษณะของชุมชนจากการศึกษาด้านสุนทรียภาพ ด้านสังคมวัฒนธรรม ที่พิจารณารวมถึงด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยีท้องถิ่น และด้านประวัติศาสตร์ ที่มีความสัมพันธ์

และเชื่อมโยงกันในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อทราบถึงพัฒนาการ และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคลองบางน้อย

การวิเคราะห์คุณค่า และเอกลักษณ์ของชุมชน โดยนำวิธีการประเมินคุณค่าของ Heritage Council of Western Australia ร่วมพิจารณากับระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม CECS : Cultural Environment Conservation System ที่ได้กำหนดไว้ มาใช้ในการศึกษาและนำมาประเมินและสรุปหาคคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนที่ควรอนุรักษ์และฟื้นฟูซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย คุณค่าขององค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านสังคม/วัฒนธรรม การประเมินคุณค่าจากการสำรวจและการสัมภาษณ์ในชุมชน โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนการสำรวจที่ตั้ง ส่วนข้อมูลคุณลักษณะ และส่วนบทวิเคราะห์ที่เป็นการสรุปถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางน้อย โดยนำแบบสำรวจระดับพื้นที่ที่ประเมินองค์ประกอบสำคัญที่เป็นสิ่งก่อสร้าง และไม่ใช่อสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ การสำรวจข้อมูลที่ตั้ง คุณลักษณะ คุณค่าของอาคารสิ่งก่อสร้างหรือคุณค่าของพื้นที่ นำมาปรับใช้กับพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย เพื่อสรุปหาคคุณค่าความสำคัญที่ควรเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูต่อไป

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ สถานการณ์ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนที่มีผลต่อคุณค่าและเอกลักษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis และ TOWS Analysis) ประกอบกับการนำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของพื้นที่ ความคิดเห็นและทัศนคติของหน่วยงานภาครัฐ ประชากรในท้องถิ่นนั้นมาใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการ การจัดทำมาตรการและการควบคุม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืน และป้องกันการสูญเสียที่เสี่ยงต่อการเสื่อมสลายของคุณค่าและเอกลักษณ์ชุมชนคลองบางน้อย

ตารางที่ 3.2 แสดงการสรุปข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ				
การสำรวจ	การสังเกตการณ์	การสัมภาษณ์	การสนทนากลุ่ม	การวิเคราะห์สถานการณ์
เป็นวิธีการที่ได้ข้อมูลเชิงกายภาพ สภาพทั่วไปของชุมชนให้เห็นเป็น รูปธรรมที่ชัดเจนกว่าวิธีการอื่น	วิธีการนี้ทราบถึงระบบกิจกรรม และการดำเนินวิถีชีวิตของคนใน ชุมชนที่สัมพันธ์กับลักษณะทาง กายภาพของพื้นที่	เป็นข้อมูลเชิงลึกมีรายละเอียดและ ตรงประเด็นสัมภาษณ์ เนื่องจาก เป็นการถ่ายทอดทัศนคติ ความคิด ความเข้าใจของผู้ที่อยู่ในท้องถิ่น	เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ศึกษา และ วิเคราะห์ความสำคัญร่วมกับชุมชน รวมทั้งเสนอแนะแนวความคิดที่ หลากหลายที่มีต่องานของผู้วิจัย	นำมาใช้ร่วมกับการสนทนากลุ่ม พิจารณาถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และองค์กร
สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา - พัฒนาการของชุมชน - คุณค่าและ		เอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางน้อย		
		← สถานการณ์ แนวโน้มในการพัฒนาที่มีผลต่อคุณค่าและเอกลักษณ์ชุมชน →		
แหล่งที่มาข้อมูลทุติยภูมิ		ประเภทข้อมูล		
1. สำนักงานเทศบาลตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 2. องค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา ตำบลบางคนที และตำบลจอมปลวก 3. ที่ทำการอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม		ข้อมูลพื้นฐาน สภาพทั่วไป อาณาเขตการปกครอง ลักษณะประชากร เศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ แผน นโยบาย ของชุมชนคลองบางน้อยครอบคลุมพื้นที่ชุมชนปากคลองบางน้อย ชุมชนวัดปากง่าม และชุมชนวัดบางน้อย		
4. กรมโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม 5. กรมแผนที่ทหาร 6. การประปาจังหวัดสมุทรสงคราม		แผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศบริเวณชุมชนคลองบางน้อย ข้อมูลโครงการที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองบางคนที		
7. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม 8. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 9. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ 10. หอสมุดแห่งชาติ 11. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)		ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนคลองบางน้อย วิธีการประเมินคุณค่าและเอกลักษณ์ งานวิจัยและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แผนที่เก่าของชุมชน องค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย		